

KSZTAŁTOWANIE POSTAW KONSUMENCKICH U DZIECI W WIEKU WCZESNOSZKOLNYM

KINGA SOCHOCKA, KAROLINA VAN LAERE

W obecnych czasach coraz częściej małe dzieci stają się konsumentami. Uczestniczą w zakupach rodzinnych w centrach handlowych, do których nierzadko udają się na weekendowy „spacer”. Surfują w sieci, gdzie sklepy internetowe oferują swoje produkty i usługi online o każdej porze dnia i nocy. Są odbiorcami reklam i kryptoreklam wszechobecnych w mediach i na ulicach. Nierzadko same, korzystając z posiadania własnych pieniędzy, stają się bezpośrednimi klientami. Coraz powszechniejsza dostępność dóbr materialnych z pewnością umożliwiła zaspokajanie wielu potrzeb. Jednocześnie nieumiejętność racjonalnego korzystania z pojawiających się możliwości może stanowić potencjalne zagrożenie. Sprzyja bowiem robieniu zakupów w nieprzemysłany, impulsywny sposób. Wówczas ich celem nie jest zaspokojenie potrzeb, ale raczej rozładowanie pojawiającego się napięcia.

Postawy rodziców wobec zakupów i ich wpływ na dzieci

To, w jaki sposób rodzice/opiekunowie traktują zakupy i jak obchodzą się z różnymi przedmiotami, ma ogromny wpływ na postawy konsumenckie dzieci. Prowadzone w tym zakresie badania potwierdzają wpływ środowiska wychowawczego na rozwój postaw konsumenckich. Wskazują również, że postawy rodziców/opiekunów decydują o poziomie wpływu różnego rodzaju działań marketingowych na dziecko.

- Zachowania rodziców/opiekunów – dzieci obserwują to, w jaki sposób ich rodzice podchodzą do robienia zakupów. Jeżeli robią zakupy w sposób impulsywny i niezaplanowany, stwarzają ryzyko, że w podobny sposób będą reagowały w przyszłości ich dzieci. Na przykład, jeśli bez wcześniejszego zaplanowania zdarza im się kupować dziecku drogie zabawki, w odpowiedzi na jego chwilowe zachcianki (lub postępują w podobny sposób wobec własnych zachcianek), to mogą w ten sposób kształtować nieprawidłowe nawyki u dzieci.
- Postawa rodziców/opiekunów wobec pieniędzy i dóbr materialnych – dzieci obserwując i naśladowując swoich rodziców identyfikują się z ich systemem wartości. W sytuacji, gdy rodzice przy dziecku prezentują przekonanie, że od pieniędzy i posiadania określonych przedmiotów (np. pewnych marek) zależy pozycja i prestiż społeczny, podobne przekonanie będzie towarzyszyło dzieciom. W ten sposób dorośli uczą dziecko, że to nie jego umiejętności, zdolności, sposób odnoszenia się do innych decydują o jego wartości, ale to, ile posiada. Przez pryzmat takich kryteriów oceny dziecko prawdopodobnie zacznie postrzegać własnych rówieśników.
- Pieniądże i dobra materialne jako nagroda za dobre zachowanie – rodzice/opiekunowie, którzy używają w nadmierny sposób prezentów jako nagród w procesie wychowania, nie uczą

dziecka czerpania satysfakcji z własnych osiągnięć. Uczą natomiast tego, że dobra materialne są istotniejsze od tego, co ono samo potrafi. Narażają tym dziecko na to, że jego jedyną motywacją w przyszłości będzie posiadanie dóbr materialnych.

- Wynagradzanie nieobecności rodziców/opiekunów pieniędzmi i dobrami materialnymi – rodzice często z poczucia winy za zbyt długą nieobecność w domu (najczęściej związaną z wykonywaną pracą), chcąc wynagrodzić to dziecku, częściej od innych rodziców decydują się na robienie dzieciom prezentów. Tymczasem w ten sposób niczego dziecku nie wynagradzają, a jedynie zagłuszają swoje poczucie winy.
- Kupowanie zbyt dużej liczby przedmiotów, nadmierne wydawanie pieniędzy na przyjemności – dziecko zazwyczaj pragnie posiadać jak najwięcej różnych przedmiotów i zabawek. Jest to jego naturalna cecha, bowiem w tym wieku dzieci kierują się głównie swoimi emocjami i nie umieją jeszcze racjonalnie ocenić swoich realnych potrzeb. Rodzice/opiekunowie, którzy kupują dziecku nadmiar zabawek, podążając za jego chwilowymi zachciankami, nie uczą dziecka odraczania przyjemności, radzenia sobie z frustracją i w efekcie – adekwatnego rozpoznawania swoich potrzeb.
- Kupowanie dla poprawienia nastroju – rodzice/opiekunowie, którzy w sytuacji przygnębienia czy złego samopoczucia dziecka kupują mu prezenty, słodycze czy zabawki, narażają dziecko na to, że nie nauczy się ono w prawidłowy, zdrowy sposób radzić sobie z własnymi emocjami. Jeżeli powyższa funkcja zakupów utrwali się w dalszych doświadczeniach dziecka, istnieje poważne ryzyko, że w przyszłości będzie ono przejawiało ryzykowne zachowania w tym obszarze.

Dziecko jako odbiorca przekazu reklamowego

Reklamodawcy kierują swoje reklamy nierzadko do najmłodszych odbiorców. Dzieje się tak z kilku powodów. Firmy handlowe dobrze wiedzą, że dzieci potrafią bardzo mocno wpływać na zakupowe decyzje swoich opiekunów. Aż 85% badanych ma poczucie, że pod wpływem reklam dzieci często wymuszają na rodzicach zakupy towarów!. Dotyczy to nie tyl-

ko rynku zabawek, ale także zakupów samochodów, mieszkań, mebli, wczasów. Dzięki odpowiednim reklamom producenci wpływają na gust i wybory swoich konsumentów od najmłodszych lat. Im wcześniej bowiem człowiek przywiąże się do danego produktu emocjonalnie, tym dłużej pozostanie klientem danej firmy.

Bardzo skutecznym narzędziem wpływu wykorzystywanym w reklamie jest odwoływanie się do emocji. Dzieci, szczególnie w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym, są na nie szczególnie podatne. Trudno jest im bowiem krytycznie myśleć o tym, co oferują media. Nie rozumieją, jaką funkcję pełnią reklamy. Taktują je jak bajki czy krótkie filmiki². Dzieci tworzą bardzo dużą grupę odbiorców reklam, chociażby tych telewizyjnych. Dlatego są bardzo ważną grupą dla reklamodawców. Co więcej, małe dzieci bardzo lubią oglądać reklamy. Przekazy reklamowe są krótkie, o żywej kolorystyce, opatrzone prostym tekstem, utrzymane w pogodnym nastroju. Nierzadko występują w nich postaci z bajek i znanych filmów rysunkowych. Reklamy podtrzymują ponadto w dzieciach złudne wyobrażenia o tym, że natychmiastowe zaspokojenie potrzeby jest zupełnie naturalne. Zwykle bowiem życzenia i pragnienia dzieci w reklamach są bardzo szybko realizowane³. Dzieci nie rozumieją mechanizmów reklam i ulegają ich wpływowi. Nie zawsze jest to korzystne i zdrowe dla dzieci, np. w sytuacji kiedy czekoladowo-mleczny batonik jest przedstawiany jako pełnowartościowy posiłek i dzieci zaczynają w to wierzyć. Inną stroną reklamy, która odbija się nie tylko na portfelu rodziców, ale i na domowej atmosferze, są konflikty, które reklamy telewizyjne mogą wywoływać pomiędzy rodzicami a dziećmi. Dzieje się tak oczywiście wówczas, kiedy rodzic odmawia upragnionego zakupu.

Dziecko jako konsument

Dzieci w wieku wczesnoszkolnym zwykle otrzymują już od rodziców kieszonkowe i stawiają pierwsze kroki w zarządzaniu swoimi finansami. Robią drobne zakupy, choćby w sklepikach szkolnych. Innym polem do zakupów jest Internet, z którego dzieci zaczynają coraz częściej w tym wieku korzystać. Umiejętność czytania i pisania otwiera przed nimi bowiem możliwości eksplorowania i korzystania z tego, co oferują zasoby Internetu. Dzieci kierując się tym, że coś jest, jak zdążyły przeczytać, darmowe, ściągają gry, filmy, bajki. Często wiąże się to jednak z koniecznością logowania i podawania swoich danych. Niekiedy takie z pozoru bezpłatne usługi wiążą się z ponoszeniem stałej opłaty, np. w formie rocznego abonamentu. Nie oznacza to, że rodzic będzie musiał te opłaty uiszczać. Umowa jest ważna tylko w sytuacji, kiedy zostanie potwierdzona przez rodzica. Jeżeli natomiast zostanie zawarta przed dziecko do 13. roku życia, jest z zasady nieważna. Generuje to jednak niepotrzebny stres. Rodzic w przypływie złości może skarcić dziecko, zastosować kary, podczas gdy ono samo może czuć się pokrzywdzone, bo przecież nie miało złych intencji. Chcąc uniknąć podobnych sytuacji, warto uczulić się na potencjalne zagrożenia i rozmawiać z dziećmi o tym, jak bezpiecznie poruszać się w sieci, wprowadzać limity na spędzanie czasu w sieci, towarzyszyć w tym dzie-

Podsumowanie

Wśród najważniejszych czynników chroniących przed zachowaniami nałogowymi wymienia się dobre więzi z dorosłymi i wysoki poziom umiejętności psychospołecznych dziecka. Deficyty w tych obszarach przyczyniają się do poszukiwania alternatywnych i często destrukcyjnych sposobów regulowania emocji. Uczenie świadomego kupowania nie tylko zapobiega zakupoholizmowi, ale otwiera bardzo duże możliwości do rozwijania umiejętności i zasobów, które

Uczenie krytycznego odbioru reklam telewizyjnych

– wskazówki dla rodziców

Z całą pewnością u dzieci w wieku wczesnoszkolnym można rozwijać postawę krytycznego odbiorcy reklam. Bardzo dużo w tym wypadku zależy oczywiście od rodziców. Poniżej przedstawiamy najważniejsze wskazówki:

- Wytyczenie granic – dostęp dziecka do telewizji i mediów elektronicznych powinien być limitowany. Najlepiej, aby nie przekraczał łącznie 1–2 godzin dziennie.
- Wspólne oglądanie i rozmawianie o tym, co dzieje się na ekranie – warto razem z dzieckiem oglądać różne programy. Wówczas można rozmawiać o tym, co dzieje się na ekranie i jak dziecko to przeżywa. Czasem może się ono natknąć na treści, które wzbudzają w nim silne emocje, np. strach. W takiej sytuacji obecność kogoś dorosłego, kto pomoże zrozumieć oglądaną sytuację, działa stabilizująco.
- Selekcjonowanie programów – udostępniając dziecku telewizję, warto wybierać, aby nie narażać dziecka na niebezpieczne treści (erotyka, przemoc).
- Wyłączenie telewizji z systemu kar i nagród – jeżeli oglądanie telewizji zaczyna spełniać funkcję nagrody, a karą jest jej nieoglądanie, telewizja nabiera dodatkowego emocjonalnego znaczenia i uczy traktowania jej jako instrumentu regulacji emocji.

ku, a także rozmawiać z nim o jego potrzebach, aby pomóc mu nauczyć się odróżniania swoich potrzeb od zwykłych impulsów. Dzięki temu rodzice nie tylko przyczynią się do rozwijania umiejętności bezpiecznego poruszania się w Internecie, ale również do kształtowania postawy świadomego konsumenta i przeciwdziałania zachowaniom nałogowym w przyszłości.

W robieniu zakupów wpisane są również decyzje, co robić z ich opakowaniami. To bardzo istotna część świadomego konsumowania, do którego warto wychowywać dzieci. Brak nadmiaru zakupów oznacza również mniejszą ilość odpadów. Im wcześniej najbliższe otoczenie dziecka (rodzina, szkoła) rozpoczyna propagowanie zasad racjonalnego kupowania i gospodarowania odpadami, tym szybciej dzieci się utożsamia i zidentyfikują z przekazywanymi wartościami. Dbanie o swoje potrzeby będzie wówczas harmonizowało z dbałością o swoje otoczenie. Sposobem na unikanie nadmiaru zakupów i zbędnych opakowań może być m.in. częstsze robienie zakupów na pobliskim targu albo w sklepie branżowym. Kształtowaniu postawy świadomego konsumenta służą również takie działania domowe jak rozwijanie nawyków racjonalnego korzystania z zasobów naturalnych (woda, prąd), a także korzystanie z możliwości naprawiania zepsutych rzeczy, zamiast zastępowania ich nowymi. Uczy to szacunku do posiadanych dóbr.

zapobiegają pojawianiu się zachowań nałogowych w ogóle. Odpowiedzialne zachowanie w sklepie uczy bowiem nieużywania dóbr do regulacji emocji. Natomiast, jeśli osoby dorosłe towarzyszą dziecku w poznawaniu prawideł funkcjonowania w rzeczywistości konsumenckiej, w rozpoznawaniu swoich pragnień i potrzeb, to na pewno pomaga to nie tylko w utrzymaniu kontroli nad zachowaniem dziecka, ale i sprzyja wzmocnieniu wzajemnych relacji.

¹ Nudzą, drażnią, dezinformują – Polacy o reklamach – komunikat z badań CBOS, Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej, Warszawa 2011 r. http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2011/K_016_11.PDF

² Więcej w: M. Braun-Gałkowska, Dzieci – odbiorcy reklam, „Wychowawca”, nr 7–8, 2002.

³ M. Braun-Gałkowska, Reklama telewizyjna a dzieci, „Edukacja i Dialog”, nr 5 (88), 1997. http://www.eid.edu.pl/archiwum/1997,95/maj,129/reklama_telewizyjna_a_dzieci_cz_i_582.html

Scenariusze zajęć psychoedukacyjnych (dla klas I–III szkół podstawowych)

Kinga Sochocka, Karolina Van Laere

Temat: Umiar – dobra rzecz!

- CELE:**
- rozwinięcie postawy świadomego wyboru w sklepie
 - rozwinięcie umiejętności współpracy w grupie
 - zwiększenie wiedzy dotyczącej wpływu reklam na robienie zakupów

POMOCE DYDAKTYCZNE:

- duże arkusze papieru
- flamastry
- kolorowe kartki papieru A4
- klej
- nożyczki
- karty pracy Na zakupy
- karteczki z hasłami dotyczącymi zakupów
- reklamy różnych produktów z czasopism i magazynów

CZAS TRWANIA: 2 x 45 min

PRZEBIEG ZAJĘĆ:

1. Wprowadzenie. Nauczyciel wprowadza dzieci w tematykę zajęć wyjaśniając, że na dzisiejszych zajęciach będą rozmawiać o robieniu zakupów.

2. Ćwiczenie. Praca na forum. Nauczyciel pyta uczniów, czy dokonywali kiedyś samodzielnie lub z rodzicami/opiekunami zakupów. W tym celu zadaje dzieciom następujące pytania:

- *Czy zdarzyło się wam kiedyś samodzielnie zrobić jakieś zakupy? Jeżeli tak, to co wtedy kupiliście?*
- *Co (jakie rzeczy) możecie kupować sami? Co kupują dla was rodzice/opiekunowie?*
- *Czy zawsze kupujecie to, na co macie ochotę? Czy rodzice/opiekunowie zawsze kupują wam to, co byście chcieli mieć? Jeżeli nie, to jak myślicie, dlaczego?*

Podsumowując dyskusję z uczniami, nauczyciel powinien podkreślić, że w świetle prawa dzieci do 13. r.ż. nie mogą jeszcze same robić większych zakupów, np. kupować ubrań, gier komputerowych, książek itp. Takie zakupy powinni robić tylko z osobami dorosłymi.

3. Ćwiczenie. Praca w grupach. Nauczyciel dzieli uczniów na 4–5-osobowe zespoły. W tym celu przygotowuje różne wypowiedzi związane z dokonywaniem odpowiedzialnych zakupów. Ich liczba będzie w tym przypadku odpowiadała liczbie grup. Każde zdanie nauczyciel powinien powtórzyć 4–5 razy (w zależności od liczby osób planowanych w danej grupie). Przykładowe wypowiedzi:

- *Gdy coś kupuję, zawsze proszę o paragon.*
- *Idąc na zakupy zabieram ze sobą listę rzeczy, które chcę kupić.*
- *Zanim coś kupię, zastanawiam się, czy naprawdę tego potrzebuję.*
- *Na zakupy zabieram ze sobą torbę do pakowania.*
- *Wybierając produkt kieruję się jego zawartością, nie zaś opakowaniem.*

Nauczyciel wkłada tak przygotowane karteczki do woreczka. Następnie uczniowie losują po jednej z nich. Na znak nauczyciela, dzieci zaczynają chodzić po sali i szukać innych osób posiadających te same, co oni wypowiedzi. Ukonstytuowane w ten sposób zespoły odczytują po kolei na głos otrzymane hasła. Nauczyciel zapisuje je na dużym arkuszu papieru. Następnie pyta uczniów, czy rozumieją, co znaczą wszystkie z zapisanych zdań. W razie potrzeby wyjaśnia dzieciom znaczenie kolejnych haseł. Prosi uczniów, aby postarali się je zapamiętać, ponieważ przydadzą się im w kolejnym ćwiczeniu.

Nauczyciel mówi dzieciom, że za chwilę wcielą się w rolę osób dorosłych – ekspertów od zakupów, których zadaniem będzie po-

moc w zakupach dwójki rodzeństwa, Kamila i Agatki. Dalej mówi: *Kamil i Agata wybierają się do swojej cioci na weekend. Ciocia mieszka w górach, gdzie o tej porze roku zazwyczaj leży już śnieg. Kamil i Agatka mają małe walizeczki, do których zmieści się maksymalnie po siedem różnych rzeczy. Muszą dokonać selekcji rzeczy, które ze sobą zabiorą. Dlatego ważne jest, abyście pomogli im wybrać te spośród różnych rzeczy dostępnych w sklepie, które będą im naprawdę potrzebne. Kamil i Agata jeszcze nie byli o tak zimnej porze w górach i potrzebują dobrze się do tego przygotować. Następnie nauczyciel rozdaje zespołom po dwie kolorowe kartki papieru – na jednej z nich uczniowie piszą imię Kamil, na drugiej – Agata (kartki symbolizują walizeczki dzieci), klej, nożyczki oraz po trzy egzemplarze karty pracy Na zakupy. Prosi, aby dzieci wycięły znajdujące się na nich obrazki. Zadaniem zespołów jest wybranie siedmiu najbardziej potrzebnych przedmiotów spośród otrzymanych obrazków*. Mają na to zadanie maksymalnie 15 minut. Jednocześnie nauczyciel przypomina, aby grupy w trakcie dokonywania swoich wyborów brały pod uwagę zapisane na dużym arkuszu papieru hasła.*

Omówienie ćwiczenia. Po zakończeniu prac poszczególne zespoły prezentują wykonane przez siebie prace na forum. Nauczyciel rozmawia z uczniami o dokonanych przez nich wyborach. Pytania pomocnicze:

- *Jak się wam razem pracowało w zespołach?*
- *Czy w grupach wszyscy podejmowaliście decyzje o tym, jakie rzeczy pomożecie kupić Kamilowi i Agatce na weekendowy wyjazd do cioci?*
- *Czym kierowaliście się wybierając daną rzecz – tym, że się wam podoba i chcielibyście zabrać coś takiego w podróż, czy raczej tym, że będzie to potrzebne w trakcie takiego wyjazdu?*
- *Co jest ważne przy wyborze tego, co należy kupić? Na jakie cechy produktu powinno się zwrócić uwagę?*
- *Kiedy prosicie rodziców/opiekunów o to, by wam coś kupili, w jaki sposób wybieracie te rzeczy? Czy dowiadujecie się o nich z telewizji, od kolegów/koleżanek, widzicie je w sklepie?**

***Uwaga:** Sugerowane przez nauczyciela przedmioty powinny uwzględniać: pastę do zębów (1/dzieci) i szczoteczki (1/dziecko), ciepłe skarpetki (2/dziecko), ciepła piżamę (1/dziecko), kanapka (1/dziecko), czapkę i szalik (1/dziecko), ciepły sweter (1/dziecko) oraz zabawki (1/dziecko). Opcjonalnie zamiast zabawek mogą wybrać przekąski (1/dziecko).

****Uwaga:** Prawdopodobnie wśród odpowiedzi dzieci pojawia się różnego rodzaju reklamy (telewizyjne, radiowe, zamieszcza-

ne w magazynach, w Internecie). Warto, aby nauczyciel skorzystał z tego i potraktował to pytanie jako wprowadzenie do kolejnego ćwiczenia.

4. Ćwiczenie. Praca w parach. Nauczyciel mówi o tym, że bardzo często, np. dokonując różnego rodzaju zakupów, kierujemy się tym, co usłyszymy w reklamie. Tymczasem reklama powstaje nie po to, aby dostarczyć nam informacji, które mogą pomóc w dokonaniu dobrego wyboru, ale po to, abyśmy kupili produkt danej firmy lub marki. Producenci w reklamach przedstawiają nam rzeczy w taki sposób, jak gdyby nie miały wad i były najlepsze na świecie. Eksponują tylko ich zalety i nie mówią nam o wadach. Często wykorzystują w nich sprytnie sposoby, dzięki którym chcemy zakupić ich produkty, niezależnie od tego, czy go naprawdę potrzebujemy czy też nie. Następnie nauczyciel dzieli uczniów na pary. Każdej z nich rozdaje po jednej reklamie prasowej*. Zadaniem par jest opowiedzenie o tym, co widzą i jak to odbierają. Pytania pomocnicze:

- *Jaki nastrój panuje w reklamie?*
- *W jakim nastroju są występujący w niej ludzie?*
- *Jakich użyto barw?*
- *Co najbardziej przykuwa waszą uwagę?*
- *Czy reklama wam się podoba i dlaczego?*

Omówienie ćwiczenia. W ramach omówienia zadania pary prezentują swoje wnioski na forum klasy. Nauczyciel omawia te aspekty reklamy, które mają spowodować, że ludzie chcą zakupić dany produkt**. Jednocześnie podkreśla, że reklama jest stworzona po to, aby zachęcić do kupna danej rzeczy niezależnie od tego, czy jej potrzebujemy, czy też nie.

Temat: Dbam o siebie i swoje otoczenie

- CELE:**
- rozwińnięcie wiedzy na temat sposobów dbania o swoje środowisko
 - rozwińnięcie umiejętności współpracy w grupie
 - rozwińnięcie kreatywności

POMOCE DYDAKTYCZNE:

- nożyczki
- klej
- odpady lub nazwy/ilustracje odpadów (papier, butelki szklane, butelki plastikowe, puszki aluminiowe, opakowania po lekach, baterie)
- kolorowe kartki papieru (zgodnie z systemem segregacji śmieci)
- arkusze gazety codziennej
- opcja 1: puste puszki/butelki po napojach, ziarna grochu lub ryżu, papier kolorowy lub wycinanki samoprzylepne
- opcja 2: rolki po papierze toaletowym, kolorowe magazyny, sznurek jutowy (pakow)

CZAS TRWANIA: 2 x 45 min

PRZEBIEG ZAJĘĆ:

1. Wprowadzenie. Nauczyciel wyjaśnia uczniom, że na zajęciach będą się zastanawiać nad tym, co można robić, żeby dbać o siebie i swoje otoczenie.

2. Ćwiczenie. Praca na forum. Nauczyciel pyta dzieci, czy lubią dostawać prezenty? Dzieci dzielą się swoimi odczuciami. Następnie nauczyciel kontynuuje pytając, co robią z opakowaniami po prezentach? Czy w ogóle się nad tym zastanawiają? Dzieci ponownie dzielą się swoimi spostrzeżeniami. Nauczyciel komentuje: *Kupując zabawki czy spożywając słodczyce możemy być tym tak mocno zaferowani, że nie zastanawiamy się nad tym, co robimy z opakowaniem. W kolejnym ćwiczeniu sprawdzimy więc, w jaki sposób segregować odpady, aby zostały ponownie wykorzystane (np. z butelek plastikowych tworzy się tkaniny, a z nich produkowane są np. polary, rajstopy) albo zostały zniszczone w sposób bezpieczny dla otoczenia. Dzięki segregacji odpadów na wysypiska trafia mniej śmieci i nasze*

***Uwaga:** Podczas rozmawiania o reklamach warto pamiętać, że dzieci lubią reklamy. Nie należy więc przedstawiać ich w negatywnym i wyłącznie krytycznym świetle. Reklamy mogą uruchomić w dzieciach wiele rozmaitych skojarzeń, a lekcja może stać się bardzo dobrą przestrzenią do omawiania ich spostrzeżeń oraz odczuć. Zalecamy jednocześnie unikanie wykorzystywania podczas zajęć reklam zabawek. Uczniowie mogą bowiem skupić się tylko na atrakcyjności danej zabawki, nie zaś na tym, aby zrozumieć, jakiego rodzaju przekaz płynie z reklamy. Ważne jest również zwrócenie uwagi na to, aby reklamy nie zawierały elementów związanych z seksualnością (np. reklamy perfum). Są to treści nieadekwatne dla dzieci w tym wieku. W związku z tym nauczyciel może zaprezentować np. reklamy kremów, past do zębów, przypraw, majonezów itp.

****Uwaga:** Przykładowe elementy: uśmiechnięte, zadowolone, atrakcyjne fizycznie osoby występujące w reklamie, przyjemne kolory, łatwe do zapamiętania i przyciągające uwagę slogany, hasła, piosenki, które sugerują, że dany produkt jest najlepszy spośród innych tego typu, prezentowanie smakowitych potraw obok produktu itp.

5. Podsumowanie zajęć. W ramach podsumowania zajęć nauczyciel zadaje dzieciom następujące zagadki:

- Ten biały skrawek papieru jest bardzo ważną rzeczą. Dzięki niemu będziesz wiedział, ile trzeba zapłacić (paragon).
- By zrobić ją samemu długopis weź i kartkę i zapisz na niej szybko to, co chcesz mieć na czwartek (lista zakupów).
- Jest miła, atrakcyjna i pomysłowa. Można ją często zobaczyć w telewizji i na ulicy. Przyciąga naszą uwagę (reklama).

środowisko jest przez to zdrowsze i czystsze. W ramach ciekawostki nauczyciel pyta, jak długo, zdaniem dzieci, rozkładają się np. torby plastikowe, puszki po napojach, butelki itd. Dzieci dzielą się swoimi wyobrażeniami. Nauczyciel weryfikuje dane*.

***Uwaga:** Czas rozkładu najpopularniejszych odpadów:

- Butelka PET rozkłada się od 100 do 1000 lat.
- Guma do żucia rozkłada się 5 lat.
- Puszka po napoju rozkłada się 10 lat, jeżeli rdza zaatakuje stal pokrytą warstwą cyny i farby. Samo aluminium rozkłada się wolniej – nawet 100 lat.
- Szklana butelka rozkłada się 4000 lat.
- Torebka foliowa rozkłada się około 100 – 400 lat.

3. Ćwiczenie. Praca w grupach. Nauczyciel dzieli klasę na grupy. Następnie realizuje ćwiczenie w wybrany przez siebie sposób (pierwszy z nich wymaga większego przygotowania).

Opcja 1. Nauczyciel wcześniej gromadzi trzy-cztery rodzaje śmieci: papier, butelki szklane, butelki plastikowe, puszki aluminiowe oraz opakowania po lekach i baterie. Ponadto przygotowuje dla każdego zespołu komplet kolorowych kartek zgodny z systemem segregacji odpadów. Wśród kartek powinny się znaleźć dwie nieoznaczone (apteka, sklep).

Opcja 2: Nauczyciel przygotowuje rozsypankę wyrazową z nazwami/ilustracjami odpadów oraz komplet kolorowych kartek zgodny z system segregacji odpadów. Wśród kartek powinny się znaleźć dwie nieoznaczone (apteka, sklep).

Zadaniem zespołów jest przyporządkowanie odpadów (opcja 1) lub nazw/ilustracji odpadów (opcja 2) do odpowiednich kolorów kartek: niebieska – papier, biała i zielona – szkło, żółta – plastik i aluminium oraz wymyślenie, co mogą zrobić z przeterminowanymi lekami oraz zużyтыми bateriami.

Podsumowanie ćwiczenia. W podsumowaniu zadania nauczyciel podkreśla, że segregowanie odpadów jest ważne, ponieważ zapobiega postępującemu zanieczyszczeniu środowiska naturalnego. Musimy pamiętać o tym, że za to, co się wokół nas dzieje, jesteśmy wszyscy odpowiedzialni.

***Uwaga:** Przykładowy podział na grupy nawiązujący do tematyki zajęć:

Nauczyciel wyjaśnia, że za chwilę każde z dzieci wylosuje karteczkę z obrazkiem ilustrującym żywość i składniki planety Ziemi: woda, ogień, ziemia, powietrze, drzewa, zwierzęta itp. Zadaniem uczniów będzie wymyślenie, w jaki sposób można przedstawić za pomocą dźwięku dany żywość lub element przyrodniczy. W przypadku wody może to być kapanie kropli (*kap-kap*), w przypadku ognia – syk (*sssss...*), w przypadku ziemi – tupanie nogami (*tup, tup*), w przypadku powietrza – głośne wydmuchiwanie powietrza (*huuuu, huuu...*), w przypadku drzew – szum (*szszszsz...*). Po wylosowaniu karteczek dzieci chodzą po klasie, wydają z siebie odpowiednie dźwięki i na ich podstawie dobierają się w zespoły.

4. Ćwiczenie. Praca na forum. Nauczyciel rozdaje uczniom po jednym arkuszu codziennej gazety. Następnie odczytuje przykładowe sytuacje, w których znalazły się różne dzieci. Zadaniem uczniów jest wszczęcie alarmu w sytuacji, kiedy bohater robi coś, co szkodzi środowisku. W tym celu szeleszczą one otrzymanymi od nauczyciela gazetami. Następnie wyjaśniają, co powinno się zrobić w takiej sytuacji*. W przypadku, gdy uczniowie oceniają, że zachowanie bohatera jest w porządku, nie poruszają swoimi gazetami albo (w zależności od woli nauczyciela) – klaszczą w ręce, pokazując swój aplauz dla właściwego postępowania.

Podsumowanie ćwiczenia. W ramach podsumowania ćwiczenia, nauczyciel pyta dzieci, co robią z zabawkami, którymi przestają się bawić. Dzieci dzielą się swoimi doświadczeniami. Nauczyciel podkreśla, że czasami, kiedy czymś się przestajemy bawić, warto się zastanowić, czy jest ktoś w otoczeniu, komu dana zabawka mogłaby się spodobać. Własne zabawki często się nudzą, bo są już opatrzone, ale inne dzieci mogą z nich skorzystać. Aby dobrze się bawić, niekoniecznie musimy stale kupować nowe rzeczy.

***Uwaga:** Przykładowe sytuacje:

- 10-letnia Ania wychodzi ze swojego pokoju, żeby zjeść w kuchni kolację i nie gasi światła,
- 9-letni Antoni wyrzuca papierek po cukierku na podłogę,
- 11-letnia Kasia myje naczynia pod bieżącą wodą,
- 10-letnia Teresa wrzuca zepsuty magnetofon do kontenera na śmieci,
- 10-letni Kamil wrzuca plastikowe opakowanie do żółtego kontenera na śmieci,

- 11-letnia Julia wyłącza na noc z prądu swoją wieżę,
- 11-letni Igor wrzuca zabawki, którymi się nie bawi, do kontenera na śmieci,
- 9-letnia Zuzia wrzuca swoje stare ubrania do kontenera na śmieci.

5. Ćwiczenie. Praca na forum. Nauczyciel prosi uczniów o wymyślenie pomysłów na to, jak dzieci w ich wieku mogą przyczynić się do mniejszego zanieczyszczenia środowiska naturalnego. Pomysły uczniów nauczyciel zapisuje na dużym arkuszu papieru*.

***Uwaga:** Wśród pomysłów mogą znaleźć się następujące:

- kupowanie produktów w opakowaniach wielorazowego użytku,
- wyłączanie światła w pomieszczeniach, z których się w danym momencie nie korzysta,
- w trakcie mycia zębów – używanie wody w kubeczku
- wyłączanie komputera, kiedy się z niego nie korzysta,
- wyłączanie z prądu sprzętu elektronicznego, z którego się korzysta itp.
- segregowanie śmieci
- sprzątanie po sobie na biwakach, ogniskach, grillach, wycieczkach do lasu, na plażę, na szczyt góry itd.

6. Ćwiczenie. Praca w grupach. Nauczyciel dzieli klasę na grupy. Następnie realizuje ćwiczenie w wybrany przez siebie sposób.

Opcja 1. Grzechotka. Do jej wykonania potrzebne są: puste puszki/butelki po napojach, nożyczki, ziarna grochu lub ryżu, klej, papier kolorowy lub wycinanki samoprzylepne. Nauczyciel rozdaje zespołom ww. pomoce. Zadaniem zespołów jest stworzenie grzechotki. W tym celu do puszki/butelki wysypują ziarna grochu lub ryżu tak, aby zapełniły 1/4 objętości. Następnie dekorują w ten sposób powstałą grzechotkę.

Opcja 2. Zabawka (trudniejsza). Do jej wykonania potrzebne są: 10-12 rolek, na które był owinięty papier toaletowy lub ręcznik papierowy, nożyczki, klej, kolorowe magazyny, sznurek. Nauczyciel rozdaje zespołom ww. pomoce. Zadaniem zespołów jest stworzenie ekozabawki z dostępnych materiałów. Grupy muszą samodzielnie wymyślić, jaka to będzie zabawka i wymyślić dla niej nazwę.

Omówienie ćwiczenia. Grupy przedstawiają swoje prace na forum. W przypadku opcji 1, nauczyciel może przeprowadzić krótką próbę w postaci wspólnej gry. Wówczas sam wciela się w postać drygenta, który modeluje tempo i głośność grzechotania (np. poprzez podnoszenie lub obniżanie rąk). W ramach omówienia ćwiczenia nauczyciel pyta dzieci o uczucia, które towarzyszyły im podczas wykonywania prac oraz prezentacji. Pytania pomocnicze:

- *Co wam się najbardziej podoba w waszych własnych pracach i pracach kolegów/koleżanek?*
- *Czy jesteście zadowoleni z tego, co się udało wam wspólnie zrobić?*
- *Jak myślicie, gdzie można by wykonane przez was rzeczy wykorzystać?*

Podsumowanie ćwiczenia. W ramach podsumowania zadania nauczyciel komentuje, że dbanie o środowisko naturalne nie musi być nudne i trudne. Wymaga natomiast chwili zastanowienia się i dobrej woli. A czasami może być nawet dobrą zabawą.

7. Podsumowanie zajęć. W ramach podsumowania nauczyciel prosi uczniów, aby przypomniał sobie, co każdy z nich może robić na co dzień, żeby dbać o siebie i o innych. Uczniowie na podstawie lekcji wymieniają podstawowe zachowania, będące wyrazem troski o swoje środowisko. Nauczyciel podkreśla, że to, co robimy na co dzień, wpływa nie tylko na nas samych, ale i na całe otoczenie. Dbanie o siebie i innych może stać się również okazją do wspólnej zabawy.

Scenariusz zajęć dla rodziców dzieci w wieku wczesnoszkolnym

- CELE:**
- rozwinięcie umiejętności kształtowania konstruktywnych nawyków konsumenckich u dzieci
 - rozwinięcie wiedzy na temat zapobiegania zachowaniom nałogowym

- POMOCE DYDAKTYCZNE:**
- duże arkusze papieru
 - flamastry
 - karty pracy
 - długopisy
 - kartki papieru A4

CZAS TRWANIA: 1 x 45 min

PRZEBIEG ZAJĘĆ:

1. Wprowadzenie. Praca na forum. Prowadzący pyta uczestników, z czym kojarzy im się robienie zakupów. Rodzice dzielą się swoimi spostrzeżeniami na forum. Prowadzący zapisuje je na dużym arkuszu papieru. Pytania pomocnicze:

- *W jaki sposób dokonują państwo zakupów?*
- *Czy zawsze robicie to w sposób zaplanowany (z listą zakupów w ręku)?*
- *Czy kupujecie tylko te rzeczy, które są wam potrzebne?*
- *Czy czasami zdarza się państwu dokonywać zakupów nieplanowanych, impulsywnych dla poprawienia nastroju?*

Podsumowanie wprowadzenia. Prowadzący podczas podsumowywania podkreśla, że wielu z nas dokonuje czasem nieplanowanych zakupów lub robi to dla poprawienia sobie złego nastroju. Jednak nie oznacza to zakupoholizmu. Niebezpieczeństwo pojawia się wtedy, kiedy tego typu zachowania są częste i gdy myślenie o robieniu kolejnych zakupów zaczynają dominować nad innymi sprawami. Należy przy tym pamiętać, że zachowania osób dorosłych mają decydujący wpływ na kształtowanie się postaw u dzieci. Uczenie dzieci racjonalnego robienia zakupów jest ważne z kilku powodów. Po pierwsze, dzięki temu dzieci mogą poznawać prawa konsumentów, którymi w niedługim czasie się staną. Po drugie, mogą w ten sposób kształtować racjonalną postawę wobec nabywania dóbr materialnych (taką, w której zakupy nie służą regulacji nastroju). Po trzecie, dzięki temu uczy myślenia, jak nasze zachowania (gromadzenie przedmiotów i robienie zakupów) wpływa na otoczenie i środowisko naturalne.

2. Ćwiczenie. Praca w grupach. Prowadzący dzieli uczestników na trzy grupy. Każda z grup otrzymuje duży arkusz papieru oraz kolorowe flamastry. Następnie prosi, aby zespoły sportretowały trzy postawy osób wobec robienia zakupów:

- zespół I: osoba, która dokonuje zakupów bez opamiętania, podąża za swoimi impulsami i zachciankami,
- zespół II: osoba, która dokonuje zakupów w racjonalny i umiarkowany sposób,
- zespół III: osoba, która dokonuje zakupów tylko wtedy, kiedy musi i robi to bardzo oszczędnie.

Zespoły portretując postaci zastanawiają się nad następującymi zagadnieniami: jakie emocje towarzyszą im podczas robienia zakupów, w jaki sposób robią zakupy (czyim się kierują), jakie znaczenie mają dla nich ich własne potrzeby, jakość produktu i cena. Na wykonanie zadania prowadzący daje zespołom 10 min.

Omówienie ćwiczenia. Grupy prezentują efekty swoich prac na forum. Prowadzący rozmawia z uczestnikami o ich wnioskach z wykonanego zadania. Pytania pomocnicze:

- *Jaką funkcję pełnią zakupy w życiu tych trzech postaci?*
- *Czyznacie lub obserwowaliście państwo osoby prezentujące te trzy postawy wobec zakupów?*

Podsumowanie ćwiczenia. W podsumowaniu zadania prowadzący podkreśla, że zarówno w przypadku impulsywności,

jak i nadmiernej kontroli zakupy pełnią funkcje psychologiczne. Ważne jest, że w obu tych przypadkach niewłaściwie zaspokajane są własne potrzeby.

3. Ćwiczenie. Praca w grupach. Prowadzący dzieli uczestników na grupy. Każda z nich ma za zadanie przedyskutowanie tego, w jaki sposób i czego rodzic może uczyć dziecko, aby rozwijać w nim postawę świadomego konsumenta. Grupy mają na to zadanie 10 min.

Omówienie ćwiczenia. Po wykonaniu zadania grupy prezentują efekty swoich prac na forum*. Pytania pomocnicze:

- *Czy pomiędzy wypracowanymi wnioskami poszczególnych grup pojawiły się różnice, czy raczej zwracali państwo uwagę na podobne sprawy?*
- *Jeżeli pojawiły się różnice, z czego one wynikają?*
- *Co wydaje się najistotniejsze dla kształtowania nawyków konsumenckich wśród dzieci?*
- *Jakie sytuacje można wykorzystać do kształtowania konstruktywnych nawyków u dzieci?*

***Uwaga:** Jeżeli grupy nie wypracują tego samodzielnie, prowadzący w podsumowaniu ćwiczenia podpowiada, jakie pytania mogą pomóc przy świadomym robieniu zakupów.

- *Co potrzebują kupić?*
- *Czy dany produkt jest zgodny z moimi potrzebami?*
- *Czy dany produkt spełnia moje oczekiwania?*
- *Czy dany produkt jest adekwatny do mojego wieku?*
- *Czy jakość jest adekwatna do ceny?*
- *Czy dany produkt posiada certyfikat jakości?*
- *Co zawiera (skład produktów żywnościowych)?*

4. Ćwiczenie. Praca na forum. Prowadzący zadaje uczestnikom pytanie, ile dziecko potrzebuje zabawek i jak długo, zdaniem rodziców, dzieci zwykle bawią się swoimi zabawkami? Rodzice dzielą się swoimi spostrzeżeniami.

Podsumowanie ćwiczenia. Podczas podsumowywania zadania prowadzący wyjaśnia, że zbyt dużo zabawek może przytłaczać dziecko. Dziecko w takiej sytuacji przyzwyczaja się do ciągłego dopływu bodźców i szybko się nimi nudzi, nie rozwija swojej kreatywności, nie uczy się kontrolowania własnych impulsów i odraczania przyjemności oraz adekwatnego rozpoznawania swoich potrzeb.

5. Podsumowanie zajęć. W ramach podsumowania zajęć prowadzący wraca do tego, że zachowania konsumenckie rodziców wpływają na kształtowanie postaw u dzieci. Rodzic może wykorzystać różne sytuacje, aby edukować w tym obszarze swoje dziecko. Warto przy tym zwracać uwagę na to, jaką funkcję pełnią zakupy w relacjach rodziców i dzieci. Jeżeli od najmłodszych lat zabawki czy zakupy pełnią funkcję regulacji emocji, istnieje ryzyko, że zostanie to utrwalone. A w przyszłości może przerodzić się to w zachowania nałogowe.

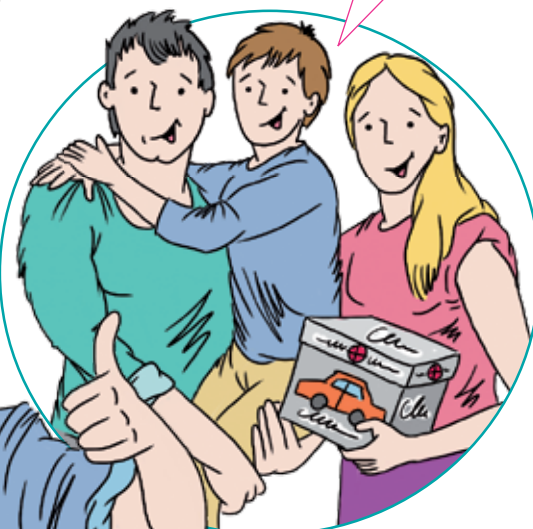
PRZYGODY WOJTKA

Czy Ty też lubisz zakupy? Bo ja – tak! Przeznaczam na to kieszonkowe. Rodzice mi mówią, że trzeba umieć rozporządzać swoimi pieniędzmi.

► Kiedy chodziłem do sklepu bez listy, kupowałem to i tamto. A potem okazywało się, że wcale nie było mi to potrzebne. Dlatego teraz robię zakupy z listą zakupów!

Zakupy z rodzicami są superzabawą!

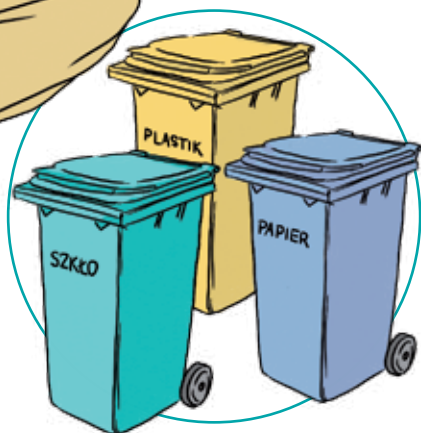

▲ Ale dobrze jest wiedzieć, czego się chce i trzeba umieć liczyć!

► Jeszcze nie skończyłem 13 lat. Dlatego zakupy robię z rodzicami!

▲ Kupując zawsze proszę o paragon. Paragon przydaje się, gdy coś jest nie tak i trzeba zwrócić towar do sklepu.

► Kiedy robię większe zakupy, zabieram ze sobą torby eko. Staram się nie brać plastikowych toreb. Strasznie zaśmiecają środowisko.

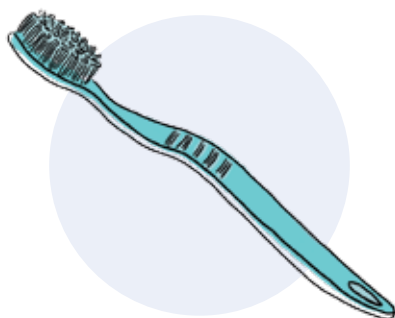
► W naszej rodzinie segregujemy opakowania po zakupach i wrzucamy do odpowiednich kontenerów. Żyjemy ekologicznie.

Co zabrać na wyjazd?

Kamil i Agata przygotowują weekendowy wyjazd w góry. Każde z nich może zabrać/ kupić 7 rzeczy. Pomóż im zdecydować, co jest potrzebne na taki wyjazd?

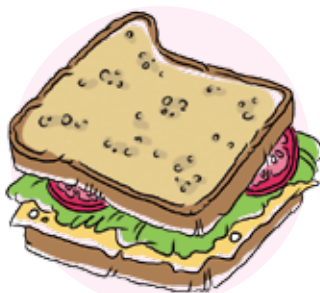
CIEPŁE SKARPETKI

SZCZOTECZKA DO ZĘBÓW

PIŻAMA

KANAPKA

CIEPŁY SWETER

CZAPKA I SZALIK

CZEKOLADA

ORZESZKI

WODA

KONSOLA DO GIER

KSIĄŻKA

PASTA DO ZĘBÓW